

Toelichting op de logia uit het Thomasevangelie

Uit: Zenmeester Jezus (Jos Stollman)

Logion 42

Jezus zei: Kom tot zijn terwijl je voorbijgaat.

Reflectie

De kortste uitspraak van Jezus in dit evangelie is een heel bijzondere. In dit logion ligt een totaal-beschrijving van de tocht die we ondernemen. Het brengt een koppeling tot stand tussen het eeuwige (het 'zijn') en het vergankelijke (het 'voorbijgaan'). In het woord 'voorbijgaan' (het koptisch-griekse παραγω) zit een tweeledige betekenis. Enerzijds is het 'er-gens aan voorbij gaan', anderzijds betekent het 'een einde nemen'. Het beschrijft hiermee in één woord het vergankelijke van de dingen waarmee je bezig bent en tegelijkertijd je eigen vergankelijkheid. Het gaat dus om het loslaten van alles waaraan je in je leven zo sterk hecht: bezit, eer, macht, aanzien, kennis, herinneringen, en tegelijk het loslaten van jezelf, je 'ego' dat al die zaken zo koestert. In wezen is dat natuurlijk één proces. Zonder opgebouwde kennis en herinnering vanuit het verleden is er immers geen 'ego'. In dát voorbijgaan nu, in dat voorbij durven laten gaan, ligt de bron van je ware zijn. Dáár ligt je verbinding met de andere dimensie, de worteling in de oergrond, de eenheid met de schepping.

We duiken nog even wat verder in het 'voorbijgangerschap'. Voorbijganger zijn is iets anders dan alleen toeschouwer zijn. Dit laatste zou duiden op een 'niet-betrokken-zijn-bij'. Voorbijgangers kunnen wel degelijk deelnemen, zelfs met hart en ziel, maar daarna gaan ze weer verder. Ze blijven niet hangen, ze investeren niet in de toekomst, maken zich niet afhankelijk, ze geven zich uitsluitend in dit moment.

Dit kern-logion van het Thomas-evangelie heeft een prachtige parallel in het Zen-Boeddhisme. De Prajna-Paramita-Hart-Sutra, de 'sutra van de wijsheid voorbij alle wijsheid', wordt veel geciteerd in boeddhistische kloosters. Deze sutra eindigt met de zogenaamde 'grote mantra'. In genoemde tekst zelf wordt het 'de mantra van groot inzicht', 'de volkomen mantra' genoemd. Die mantra geeft een korte pakkende samenvatting van de 'wijsheid voorbij alle wijsheid' en luidt aldus:

Gate, gate, paragate, parasamgate, bodhi, svaha! ('gaat, gaat, gaat voorbij, gaat totaal voorbij, ontwaak, heil!')

Niet alleen wordt hier dezelfde uitspraak als kern van wijsheid gepresenteerd, de verwantschap vinden we zelfs op het basale niveau van de taal. We treffen namelijk hetzelfde sleutelwoord aan! Het 'paragate' uit deze zen-sutra is het 'parage' (παραγε) uit logion 42. De grenzen tussen Grieks-Koptisch en Sanskriet, tussen Jezus en Zen vallen even helemaal weg.

Logion 51

Zijn leerlingen zeiden tot hem: Op welke dag zullen de doden tot rust komen? En op welke dag komt de nieuwe wereld?

Hij zei tot hen: Waar jullie naar uitkijken is reeds gekomen, maar jullie zien het niet.

Reflectie

Tegenover de zonen van de levende Vader die zich kenmerken door 'beweging en rust', staan de doden, de mensen die geen deel hebben aan het 'leven van de Vader'. Jezus koppelt die doden aan onrust. Het is de onrust die de mens van het een naar het ander drijft, de onrust van de geest die nooit ophoudt nieuwe indrukken te verzamelen en van verlangen naar verlangen voortsnel. Die onrust, die voortdurende beweging, kenmerkt ook onze tegenwoordige maatschappij als geheel. Het leven is jachtig en dat is een afspiegeling van de geest die zich erin beweegt. De leerlingen vragen dus aan Jezus wanneer de mensen tot het inzicht zullen komen dat ze aan zichzelf voorbijgaan. En dat is het moment waarop de nieuwe wereld zal aanbreken, want die begint als je aandachtig wordt, als je het evenwicht vindt tussen beweging en rust, activiteit naar buiten en inkeer naar binnen.

De leerlingen vragen het aan Jezus alsof het anderen betreft. Jezus speelt het balletje meteen terug. Het is niet van belang wat je bij anderen ziet en herkent. De wereld verandert niet als anderen de dood van zich afschudden, maar als jij dit zelf doet. Als jij je ogen opent zie je de nieuwe wereld. Je ziet de wereld immers niet zoals die is, maar je ziet de wereld zoals jij bent! Jezus verwijst de leerlingen terug naar zichzelf als ze dreigen af te dwalen naar anderen en hun verantwoordelijkheden. Het draait om jezelf, jouw instelling, jouw wil om de weg naar binnen te gaan, jouw overgave, jouw inzicht.

Logion 77

Jezus zei: Ik ben het licht dat op alles schijnt. Ik ben het al, het al is uit mij voortgekomen en het al heeft mij voortgebracht. Splijt een stuk hout, ik ben daar. Til de steen op en jullie zullen mij vinden.

Reflectie

Even gunt Jezus ons een blik in de wereld van zijn Koninkrijk. Hij probeert onder woorden te brengen wat in die parel schittert. Hij spreekt daarbij vanuit zijn eigen ervaring, een andere ingang is er niet. Niemand kan je die wijsheid, dit inzicht, aanreiken. Alleen je eigen afdalen in de bron en vereniging met je oergrond geeft je de autoriteit om erover te spreken. Hoe beschrijft Jezus deze ervaring? 'Licht' is het eerste woord dat hij gebruikt. Je gaat zien, niet alleen jezelf, maar alles. En dat alles staat niet los van jezelf. Er is eenheid, je bent het al. Alles komt voort uit jou en jij komt voort uit alles. Wat jij doet, wordt weerspiegeld in de hele schepping en de hele schepping wordt weerspiegeld in jou.

'Het heelal heeft mij voortgebracht'. In het Koptisch staat er eigenlijk letterlijk: 'en het heelal is opengespleten naar mij'. Datzelfde woord splijten staat in de volgende zinsnede: 'Splijt een stuk hout en ik ben daar'. Nog steeds vindt dat voortbrengen plaats, nog steeds is de essentie van de Vader in alles aanwezig. De eenheid is nooit verbroken, alleen zien wij haar niet met onze gewone ogen.

Tot slot staat er 'Til de steen op en jullie zullen mij vinden'. Op het eerste gezicht is het een voortzetting van het voorafgaande en een herhaling van de alom-aanwezigheid van Jezus diepste wezen, van de bron van levend water, in ieder stukje schepping. Dan had er echter 'een steen' moeten staan en niet 'de steen'. Jezus verwijst blijkbaar naar een eerder genoemde steen. Deze vinden we in logion 61, waar hij sprak over de steen die tot hoeksteen werd. Bovendien staat er niet dat hij onder of achter die steen aanwezig is, nee, we zullen hem vinden. Het optillen van de steen leidt dus tot herkennen, tot zien! Die genoemde hoeksteen was de zelfkennis. In deze laatste regel geeft Jezus dus nog eens aan langs welke weg wij hem kunnen vinden. De weg naar binnen, naar kennis van onszelf, wie we in diepste wezen zijn, leidt uiteindelijk tot het zien van de grond van ons bestaan, het ervaren van de eenheid van al wat is.

Logion 113

Zijn leerlingen zeiden tot hem: Wanneer komt het Koninkrijk?

Het zal niet komen door erop te wachten. Men zal niet zeggen: 'Kijk, daar is het' of 'Kijk, dat is het'. Maar het Koninkrijk van de Vader is verspreid over de aarde en de mensen zien het niet.

Reflectie

De cirkel is rond. Jezus brengt ons met dit logion weer terug bij het begin. In logion 3 gaf hij als het ware een korte samenvatting van wat komen ging en daarheen keert hij weer terug. Daarmee geeft hij aan dat het leven geen lineair ontwikkelingsproces is. Tijd is immers illusie. Er bestaat alleen een hier en nu, de rest is product van onze denkende geest. Zo is er eigenlijk ook geen einde of begin van het Thomas-evangelie. Alle logia zijn er tegelijkertijd, ze vormen een eenheid van inzicht. De opeenvolging brengen wij aan in ons lezen. Zo zal er ook geen moment aanbreken waarop het Koninkrijk er ineens zal zijn. Het is er altijd geweest en zal er altijd zijn, het is niet gebonden aan tijd. Het Koninkrijk *is* gewoon. De momenten dat je het ziet 'soms even' zijn de momenten dat je je uitgetild voelt boven het tijdelijke. Het lezen van het evangelie, de oefeningen die we eraan koppelen, ze spelen zich af in de tijd. Alle oefening is er echter op gericht je los te weken uit alles wat je opsluit in die tijd: gehechtheid aan de wereld, bezit, goede naam en de illusie in een ontwikkelingsproces te verkeren. Je bent immers al de Boeddha, je beseft het alleen niet.